

ЗА ПРЕХОДА ОТ ЗНАНИЯ КЪМ УМЕНИЯ

Скъпи колеги,

В тази втора книжка акцентът е върху практическото прилагане на концепцията за ключовите компетентности.

В разговорите с Вас осъзнахме, че системната промяна към компетентностния подход започва не на хартия, а с промяна в мисленето на всички ни, на цялото общество, с приемственост и усъвършенстване на натрупани в годините разбирания и подходи. И че такава дълбока промяна изисква целенасочени, спешни и категорични действия.

Въпреки желанието си, не можем да стигнем до всеки от Вас, затова направихме книжката с надеждата, че ще сме полезни в процеса на преориентиране от предметноориентирано към резултатноориентирано обучение.

Написаното в книжката няма амбицията за научност, напротив, стремили сме се да обобщим онова, което видяхме да се случва в много училища.

Не го приемайте като „указание“, а само като начало на разговор, в който разчитаме на Вашето активно участие.

ИЗМЕРЕНИЯ НА КОМПЕТЕНТНОСТНИЯ ПОДХОД

Динамиката на развитието на съвременното общество извежда на преден план нарастващата необходимост от социално и технологично образовани личности, способни да конструират личното си и професионално поведение и да вземат решения в полза на обществото.

Всичко това налага преосмисляне на методологическа основа на обучението в училище и промяна на нагласите от предметноориентирано към компетентностноориентирано преподаване и учене, преминаване от статичната концепция за „овладяване на учебно съдържание“ и енциклопедичност на познанията към динамичното възприемане на компетентностите като комплекс от знания, умения и нагласи, които се развиват в училище и се обогатяват през целия живот, към „снабдяване“ на младия човек с умения за живот, които да му послужат за пълноценна личностна, социална и професионална реализация и да гарантират устойчивото развитие на бъдещите поколения.

Смяната на фокуса в обучението от преподаване на знания към овладяване на ключови компетентности и развитието на способности да се решават проблеми извежда на преден план основните характеристики на компетентностния подход:

- **интегрирано междупредметно взаимодействие;**
- **практическа насоченост на обучението;**
- **ориентация към резултати;**
- **прилагане на иновативни подходи и практики в процеса на преподаване и учене.**

*Всички тези
предмети имат значение само
когато са съединени в едно,
когато един предмет помага
за развитието на друг.*

Л. Карвелов

Интегрирането на знания, умения и отношения от една предметна област в друга е важна особеност на компетентностния подход.

Целият образователен процес е свързан с отделни глобални теми и концепции, които, за да бъдат разбрани, трябва да се преподават взаимосвързано. Акцентирането върху целостта на изучаваното означава използване на различни междупредметни връзки при изясняване на понятията, процесите и явленията.

Излизането от сферата на конкретния учебен предмет предполага въвеждане на контекст на ученето на основата на общочовешки теми. Например в часовете по математика се прилагат знания и умения, усвоени в часовете по български език, обучението по физика се опира на вече изученото по математика, в часовете по технологии и предприемачество активно се използва наученото по човекът и природата и по английски език и пр. Учебните програми в последния си раздел предлагат богати идеи за такива междупредметни връзки.

Разбира се, изграждането на урока върху глобални теми и осъществяването на връзки с другите предмети изисква целенасочени усилия от страна на учителя и екипна работа с останалите му колеги. Но усилията си заслужават, тъй като по този начин учениците виждат света в неговата цялост и приложимостта на чисто емпиричните знания и ученето става по-смислено – с по-дълбоко разбиране на учебния материал.

Интердисциплинарното обучение улеснява формирането на отделните ключови компетентности и в крайна сметка води и до интегрираното им придобиване. А това допринася за многопластовото мислене и формиране на интегративни качества на личността, които мобилизират и ангажират изцяло и осъзнато нейния личностен потенциал.

*Децата трябва да се учат
на това, което ще им бъде
от полза, когато пораснат.*
Аристип

Компетентностният подход акцентира на **практическата значимост на изученото и на ученето през целия живот.**

Ориентацията към постигане на компетентности не е нова задача пред българското образование, но тази ориентация би била смислена и ефективна, ако подпомага решаването на задачи в различни житейски ситуации.

Ако в миналото подходите на обучението са били насочени преди всичко към енциклопедичност, защото образоваността се е измервала с обема на знанията, то при компетентностния подход образоваността се свързва със способността на базата на придобитите знания да се демонстрират умения да се решават проблеми с различна сложност и в непознати ситуации от ежедневието.

Това изисква осигуряване на реален практически контекст за целите на обучението и разработване на учебните задачи по начин, който стимулира критическото мислене, екипната работа, творчеството, предприемчивостта, емоционалната интелигентност, вземането на решения – умения, които се превръщат в основни в 21. век.

Когато учениците виждат практическата значимост на всяка придобита компетентност, това ги мотивира да участват, създава у тях увереност за справяне, регулира емоциите им, провокира ги да търсят позитивни решения – и в крайна сметка улеснява процесите в класната стая и дава възможност за съгласуване на целите на учителя и на учениците.

Творчеството включва излизане извън установените модели, за да бъдат видяни нещата по различен начин.

Едуард де Боно

Креативността и иновациите са същностни характеристики на компетентностния подход.

Компетентностният подход се основава на интерактивни методи и нови технологии на обучение, които допринасят за развитието на независимост, инициатива, творчество, критично мислене у учениците и ги ориентират към специфичния ефективен резултат. Той акцентира върху разнообразието от форми за оценяване и върху начините за формиране на адекватна и на позитивна самооценка, за рефлексивен анализ на собственото развитие.

Темпът на технологичните промени има дълбоко отражение върху икономиките и обществата – необходима е своевременна реакция и от страна на училищата към тази нова реалност. Използването на иновации в процеса на преподаване и учене, вкл. и технологични, допринася в голяма степен за повишаване на мотивацията за активна работа.

Творческите и иновативните подходи изискват разработване на учебните задачи по начин, който стимулира способностите за критическо мислене, екипната работа, творчеството, предприемчивостта, социалната и емоционалната интелигентност, вземането на решения, които се превръщат в основни за 21. век.

Образование е това, което остава, когато забравим всичко, което сме научили в училище.

Алберт Айнщайн

Компетентностният подход се фокусира **върху резултата**, но резултатът не като сума от усвоена информация, а **като комплекс от умения за действие в различни нестандартни ситуации.**

Замяната на обучението с учене означава, че е важно не какво учителите знаят и преподават, а какви умения се очаква да придобият учениците и какви резултати следва да постигнат. В това е и същността на обръщането на фокуса на образованието от предметноориентирано обучение към компетентностноориентирано учене.

Именно различното разбиране за същността на очакваните резултати и за целите на училищното образование отличава компетентностния подход от „традиционния“. При традиционния подход целите са насочени към онова, което трябва да усвоят учениците в процеса на обучение – понятия, факти, правила и т.н., разчитайки, че колкото повече знания придобиват учениците, толкова повече се повишава нивото им на образованост. Все по-често обаче тези цели не се възприемат от учениците като ценни и това прави усилията им спорадични, а знанията им – нетрайни и в крайна сметка – не ги превръща в умения.

Променените цели водят след себе си и промяна в определянето на учебно съдържание, в подбора на дейности и в подходите към оценяване, което може да се види и в следващата таблица.

	Традиционните практики и подходи	Компетентностният подход	Новата роля на учителя
Образователните цели	Насочени към усвояване на определено учебно съдържание	Практически насочени, развиват личността и способностите да се прави пряка връзка с дейностите	Планира самостоятелно или в екип дейностите, чрез които образователните цели придобиват практическа насоченост.
Учебното съдържание	Центрирано върху предметно структуриране на знания	Заложеното за изучаване учебно съдържание е изцяло подчинено на придобиването на умения от ученика и прилагането им в практиката.	Използва междупредметни връзки и интердисциплинарни подходи , като подбира дейности за прилагане на знанията в практиката.
Учебните дейности	Подчинени на усвояване предимно на знания и възпроизвеждане на основни понятия, факти, закони, правила, принципи и т.н.	Учебните дейности водят към самостоятелно решаване на учебни проблеми на основата на получените знания, в т.ч. чрез изследвания, проекти, реферати и т.н.	Управлява учебния процес не толкова като информира, а като консултира учениците и фасилитира дейностите.
Оценяването	Насочено към заложеното учебно съдържание, като най-често методите са статистически	Оценява се процесът, степента на участие и постигнатите очаквани резултати, като оценката е комплексна.	Отчита постиженията , аргументира комплексната оценка и планира подкрепящи мерки
Резултатите	Обем от знания, усвоявани за целите на конкретно изпитване или изпит	Готовност за решаване на различни по сложност проблеми, използвайки знанията.	Изгражда увереност у учениците за използване на придобити знания за решаване на различни по сложност проблеми.

УЧИТЕЛИТЕ

Основата за прилагане на компетентния подход е заложена в държавния образователен стандарт за общообразователна подготовка и съответно в новите учебни програми по всички учебни предмети – чрез посочените очаквани резултати от обучението под формата на компетентности, чрез предложеното препоръчително процентно разпределение за различните уроци, чрез насоките за специфични методи и форми на оценяване и чрез примерните дейности, които подпомагат придобиването на ключови компетентности и осъществяването на междупредметни връзки. Това обаче е само първата и по-лесна крачка.

Учителите са тези, които имат задачата да реализират промяната чрез насочването на съдържанието на образованието към ключовите компетентности, чрез промяна на методите и подходите в класната стая, чрез промяна на отношението към училището и главно чрез насърчаване мотивацията за учене у своите ученици. Защото и най-добрите уроци и книги по света няма да накарат учениците да се вълнуват от ученето, ако не са мотивирани; защото мотивацията - вътрешна и външна, е ключовият фактор за успеха им на всички етапи от тяхното образование.

Промяната на фокуса от преподаване към активно учене променя ролята на учителя, който от източник на информация се превръща в медиатор на информационния поток в условията на променени взаимодействия в класната стая

За осъществяване на тази нова роля съвременният учител разполага със значителна свобода – да организира учебната среда, да планира учебните дейности, да подбира методите, подходите и образователните ресурси, да обогатява образователния процес със ситуации, близки на реалните. Това му дава възможност да създаде „развиваща среда“, съобразена със спецификата на конкретните ученици, динамична и променяща се спрямо нивото на възможностите им, да включи в максимална степен съвременни средства за обучение, да приложи иновативни практики, за да направи урока си творчески, така че основният резултат от обучението да бъде не полученото от ученика знание, а опитът, придобит от системни дейности.

В днешния динамичен свят овладенията умения никога не са достатъчни, необходимо е да се развива устойчивост и способност да се адаптират към промените. Това се очертава като първостепенна задача на учителя и в помощ му идват съвременните технологии. Целенасоченото прилагане на технологиите може да подпомогне обучението, без да го автоматизира, ако се използват програми и приложения, подкрепящи ученическите изследвания и предоставящи възможности за творчески дейности, ако се предлагат дигитални методи за проектиране, сътрудничество и общуване в рамките на училището и извън него.

Наред с това учителят днес е натоварен и със сериозната отговорност да осъществи прехода от безцелното натрупване на знания към осмисляне на резултата от тези знания, да работи за интегрираното усвояване на необходимите ключови компетентности, независимо от своята експертиза и предметната област, която преподава, да осигури на всеки ученик действителна ситуация на цялостно учене, да създаде умения и готовност за учене.

Изграждането на цялостна система за прилагане на компетентностното обучение започва с ефективното планиране от страна на учителя и отказ от формално-административни процедури.

Планирането е съществена част от работата на учителя както преди началото на учебната година, така и преди подготовката на всеки учебен час. От умението му да определи постижимите цели и реалистичните очаквани резултати, отчитайки възможностите на всеки ученик и на паралелката като цяло, зависи мотивацията за учене на учениците и в крайна сметка – напредъкът им, а от умението му да адаптира планирането в зависимост от вътрешни и външни обстоятелства – цялостният резултат.

Към планирането на методическата работа не трябва да се подхожда формално, а с нагласата, че то е в помощ на самия учител, че може да се доработва и променя в хода на цялата учебна година и че обслужва самия него, а не проверяващите. Независимо от формата, в която се осъществява, планирането трябва да води до резултатите, определени в **учебната програма**, а не до стриктно следване и плътно придържане към учебника! Всяко готово разпределение (напр. съпътстващо определен учебник), несъобразено с вижданията и маниера на работа на конкретния учител и с възможностите и интересите на неговите ученици, често не изпълнява своите функции, а се усеща като тежест.

В началото на учебната година е важно да се разговаря с останалите учители и да се видят учебните програми по другите предмети за осъществяване на междупредметни връзки. Ключово преди всеки урок е да се определят ясни и постижими очаквани резултати и подходящи методи. Не е необходимо да са много и да повтарят очакваните резултати в учебната програма, но трябва да са съобразени с възможностите на паралелката. И още нещо – няма нищо страшно, ако се наложи промяна в предварителното планиране и отделяне на допълнително време за отделни тематични единици за сметка на други, стига да се осигури цялостното придобиване на необходимите компетентности.

При подготовката на конкретен урок е важно да се отчитат предварителните знания и умения на отделни групи и на класа като цяло. Определянето на конкретни цели и на резултати, насочени към уменията ще подпомогне практическата насоченост на работата в час. Балансът между теория (понятия, процеси, формули, личности, факти и др.) и практика зависи, разбира се, от конкретната тема и от вида урок, но е ключово превес да имат дейностите, развиващи умения за практическо и оперативно приложение на знанията към конкретни и при възможност – реални ситуации. Това изисква подбор на адекватни методи и форми, както и на диагностични средства не само отчитащи постигнатия напредък и придобитите компетентности, но и подкрепящи анализа и предлагащи стъпки за подобрене.

Компетентностният подход дава предимство на творческия урок, който предлага разнообразни и продуктивни дейности при ефективно управление на времето и подходящи образователни ресурси.

За това и строгият план на урока е неприложим, напротив, фокусът върху конкретните потребности и индивидуалния темп на работа на различните ученици в паралелката допуска ситуативност в структурата на урока, в хода на който учениците да „откриват“ знанието, експериментират и учат чрез правене.

За тази цел учебният час – независимо дали е за нови знания или за упражнения, не бива да се организира само върху учебника. Нещо повече, може дори въобще да не се организира върху учебника. Безспорно учебникът е основен образователен ресурс, но не е единственият. Неговото предназначение е да подпомага самостоятелното учене на ученика. Ако все пак учителят предпочита да работи в часа с учебник, добре е да прецени какво от конкретната учебна статия е съобразено с потребностите и възможностите на учениците му, на всеки един от тях, и да използва отделни примери, с които да реализира замисъла си.

Важно е обаче учителят да научи учениците как да използват учебника, в т.ч. да се ориентират в различните му рубрики, да различават основната от допълнителната информация, да изпълняват самостоятелно задачите за проверка на наученото. Нещо повече, с поведението си да им покаже, че възпроизвеждането на учебната статия не е необходимото, нито достатъчното условие за придобито умение, че е важно не да знаят наизуст данни и статистика, а да знаят къде да ги намерят и как да ги интерпретират. Само така учениците ще се научат да търсят и използват информация самостоятелно и критично.

Съвременната среда предлага богат информационен поток и учителят има привилегиата, но и отговорността да избере онези образователни ресурси, които ще мотивират учениците да участват активно, ще провокира мисленето им и ще му помогнат за постигането на планираните резултати. За тази цел особено полезни може да се окажат ресурси, разработени от други учители. Освен че спестяват време и усилия за подготовка, те може да покажат на учителя различна перспектива, да го „презаредят“ и да се окажат по-подходящи за конкретната ситуация.

В същото време развитието на технологиите все по-често налага учителят не просто да избира сред множеството съществуващи, но и да създава и споделя образователни ресурси, предназначени и моделирани за неговите ученици, използвайки конкретни казуси, близки до тяхната действителност.

Най-голямото предизвикателство пред съвременния учител е да вдъхновява учениците си да осъзнаят смисъла от придобиването на умения

Независимо от усърдието си учителят ще остане неразбран, а усилията му – безплодни, ако не превърне целите на обучението в цели и на учениците си, ако не запали тяхното любопитство и интерес да търсят отговори. Затова е необходимо да ги въвлече в избора на теми и образователни ресурси, да обсъдят заедно към какви резултати се стремят и защо, предварително съвместно да дискутират критериите за оценка. Необходимо е да ги насърчава да работят в екип и да ги научи да правят вярна преценка на собствения си принос. Необходимо е да ги включва в проектни дейности, където да разгърнат изследователските си умения, да проявят инициативност и творчество и да аргументират позицията си.

Успехът до голяма степен зависи от взаимното доверие между учителя и учениците, от уменията на учителя да се опира на познанието и опита на учениците си, да отчита очакванията им, да проявява заинтересованост от работата на всеки от тях, да търси обратна връзка за трудностите и да обсъжда с тях начините за преодоляването им.

Не е страшно учениците да задават въпроси, да изказват предположения, да грешат, важно е да получават подкрепа, да бъдат поощрявани да работят самостоятелно, да бъде оценен всеки техен напредък, без да бъдат поставяни в непрекъснато състезание с останалите, да бъдат насърчавани да си поставят трудни, но реалистични цели, да натрупват не обем от знания, а да търсят приложението им в житейски ситуации.

В процеса на оценяване на индивидуалните им постижения е важна комплексната преценка (не винаги сборът от моментните представяния показва вярно напредъка), какво могат, а не какво не могат учениците. За измерване на резултатите от обучението е добре да се прилагат разнообразни подходи, методи и инструменти – не само тестове, но и отворени дискусии, игрови методи, индивидуални задачи, проектнобазирано обучение, презентационни подходи, казуси, при които учениците да покажат по-сложни умения и мисловни процеси. Като ново и сравнително надеждно средство за оценяване портфолиото не само допринася за изграждане на правилна самооценка у ученика и усъвършенства уменията му за самостоятелна организация, но дава възможност и за приобщаване на родителите в процеса на оценяване.

Важно е и осигуряването на ефективна обратна връзка за постигнатото, която да бъде образователна по своята същност (да се основава на това, което учениците правят правилно, и да им се обясни къде грешат), да се дава своевременно (ако се чака твърде дълго, моментът се губи и ученикът може да не свърже обратната връзка с действието) и независимо от формата – вербална, невербална, писмена, да е насърчителна и оптимистична.

Целенасочената работа за формиране на определена компетентност е необходимо условие за постигане на останалите ключови компетентности, а интегритетът на учебното съдържание извежда на преден план екипната работа на учителите.

Една от основните характеристики на училищното образование на 21. век е отказът от предметната му ориентираност, което изисква излизане на учителя от зоната му на комфорт и прекращаване отвъд тясно научната експертиза за съвместно планиране с останалите учители, за общи подходи при работа върху свързващи теми и/или понятия, за споделяне на методи и средства за изграждане на отделни ключови компетентности през друг предмет... Практиката показва, че това е пътят и усилията си струват, защото днешните ученици възприемат света интегрирано и реалното превръщане на знанията им в умения е възможно само чрез осъществяване на интердисциплинарни връзки.

Екипната работа не се изчерпва само с етапа на планиране и провеждане на урока. Важно е да се обменя информация за резултатите на учениците от вътрешното и от външното оценяване по другите предмети с внимание върху “системните пропуски” в паралелката, което ще подпомогне учителя в осъществяването на обучението и допринася за успеха и мотивацията на учениците.

Богатството от все по-сложни учебни ситуации в комбинация с изпреварващото развитие на технологиите и огромния информационен поток често налага учителят да търси помощ и подкрепа от колега, който вече е бил поставен пред сходно предизвикателство и е намерил решение, спестяващо време и усилия, предлагащо нова перспектива и мотивиращо по-силно учениците му.

От друга страна, успешните решения ще са многократно по-успешни, когато от тях може да се възползват повече учители чрез участието си в споделени образователни пространства, където да обменят ресурси, методи, подходи, материали, добри практики. Важно е тези участия да се възприемат като възможности, а не като допълнителна тежест, и с времето да се превърнат в култура на работа.

ДИРЕКТОРИТЕ

Ролята на училищния директор за подкрепа и прилагане на компетентностния подход е ключова и произтича от правата и отговорностите, с които е натоварен за организирането и функционирането на образователната институция.

Той е двигателят за създаването на нова култура, ориентирана към придобиване на ключови компетентности, която да намери израз в разчупване на средата, в умението за мотивация на екипа, в подкрепа на иновативните и творчески решения, в отказ от административните подходи и от формалния контрол, в управление на качеството, в грижата за квалификацията и за кариерното израстване, в обективния анализ на резултатите, в подкрепата на постиженията, в привличане на родителите като най-верните съюзници за постигане на качество и достъп на образованието.

Постигането на ключовите компетентности е възможно само при наличието на **ергономична, защитена, сигурна, мотивираща и образователна среда**, които да превърнат детската градина или училището в ефективно работеща и динамична система.

Управлението, основано на стратегически мениджмънт, е от основно значение за развитието на всяка образователна институция. От управленския стил на работа на директора на детската градина/училището зависи създаването на професионална общност, в която всички педагогически специалисти обединяват усилия за постигане на общи цели и мултиплициране на добри практики.

От първостепенно значение за създаването на качествена образователна среда са системните усилия на директора за ефективен финансов мениджмънт и непрекъснатите му грижи за подобряване на средствата и ресурсите и за осигуряване и използване на цифровите технологии в образователния процес и в извънкласните дейности.

Директорът е успешен лидер само когато работи със силен и ефективно работещ екип. Това налага реорганизиране на времето и задачите, стриктно разпределение на задълженията, по-широко делегиране на права и отговорности и подкрепа за кариерно развитие, така че всеки член в екипа да е мотивиран да допринесе за решаване на групови задачи и надгражда компетентностите си. Наставничеството, функционирането на професионално-учебни общности или на методически обединения е необходимо да бъдат използвани за подкрепа на педагогическите специалисти за реализиране на компетентностния подход.

Както професионалната, така и личната ангажираност на директора мотивира педагогическите специалисти за ефективното осъществяване на междупредметни връзки от учителите., за проследяването на развитието на учениците в преходните етапи, в които нуждата от подкрепа е най-силна.

Наред с това е необходимо директорът да създаде и култура на ефективното взаимодействие между училището и семейството за съвместна работа и информирани решения за напредъка на всяко дете, да популяризира по подходящ начин училищни инициативи, да привлече към всички заинтересовани страни за съгласувани действия за справяне с най-големите заплахи на съвременното, които подкопават благосъстоянието и успеха на напр. различните форми на насилие и кибертормоз, безотговорното ползване на социалните медии, опасностите в интернет.

От инициативността на директорите зависи и изграждането на партньорства и участието в мрежи от образователни институции, които да подкрепят компетентностния поход чрез обмен на добри практики и възможности за ефективна комуникация при прилагане на иновации.

Ефективният, креативен и приобщаващ директор създава условия за **изследване и за насърчаване иновациите и креативността във всичките им форми.**

Креативността е тясно свързана и с промяна на средата в класната стая. Тя може да стане чудесно място за учене, но седенето на чина по цял ден може да започне да изглежда малко скучно за някои ученици. За да подкрепи усилията на колегите си учители, от съществено значение е директорът да им предостави възможност да променят пространството, да излязат от традицията на класно-урочната форма, да организират уроци в културни и научно-изследователски институции, тъй като обучението отвъд стените на класната стая помага на учениците да получат по-цялостен учебен опит и помага да проучат потенциалните кариерни пътеки чрез практики, наблюдения или менторства.

Още по-съществено е да мотивира екипа си да развият дух на предприемчивост и новаторство, да разнообразяват методите на преподаване, да използват дигиталните технологии в учебна среда, да използват алтернативни форми на оценяване, да решават организационни и съдържателни проблеми в образователния процес чрез прилагането на иновативни практики и да мултиплицират успешните модели. Това е осъществимо само ако се загърбят бюрократичните подходи на управление и се постигне баланс между делегирането на свобода и ограничаване на административната тежест, от една страна, и контрола за повишаване на резултатите и придобиване на компетентности за живота, от друга.

Придобиването на умения според личния темп на развитие на отделното дете надхвърля възможностите на учебния час и е необходима допълнителна подкрепа и разгръщане на училищни политики не само за учениците със специални образователни потребности, с хронични заболявания, в риск, но и за ученици с изяви способности. Затова е необходимо директорът да създава условия за реализиране на личния потенциал на всички ученици и на всеки ученик – чрез създаване на подкрепяща среда, чрез провокиране на интереса за участие в училищния живот, чрез предоставяне на възможности за дейности по интереси, за изява на таланта и за училищни и междуучилищни инициативи.

Предпоставка за успешно усвояване и уверено прилагане в практиката на иновативните подходи на преподаване, в т.ч. проектнобазирано обучение, ролеви игри и групово работно, е насърчаването за участие на учителите в различни форми на квалификация – вътрешноучилищната, за професионално развитие, в онлайн среда.

Системното прилагане на компетентностния подход в обучението премества фокуса на вниманието на директора **върху постигнатите резултати от обучението**

В контролната си дейност директорът следва да е с подчертано внимание върху интегритета на обучението, върху междупредметните връзки, следва да търси взаимната обвързаност на ключовите компетентности с практическото измерение на знанията и способността за прилагане на наученото в нови и нестандартни ситуации, вместо да приоритизира документално-формалистичните изисквания.

Наред с това е важно да отчита самооценката на учителя по отношение на прилагането на компетентностен подход в обучението и да не забравя, че от него се очаква преди всичко съдържателна подкрепа, ефективно събеседване и препоръки за подобряване на резултатите, защото неуспехите на колегата му са неуспехи на цялата институция, а успехите – гаранция за бъдещето на нацията.

С това е свързана и друга нелека задача на директора – да изгради позитивно обществено мнение за предоставяните образователни услуги и за развитие на демократичните ценности в институцията, като покаже постиженията на учениците, като комуникира обективно и аргументирано както резултатите от участието на учениците в различни изпити и външни оценявания, така и училищните политики за подобряването им.

В същото време е важно да държи сметка за напредъка на всеки ученик и за представянето на училището като цяло, да осъществява регулярни анализи на резултатите на отделните паралелки в съпоставка, да търси съизмеримост с резултатите на други училища с близки параметри, отчитайки конкретния контекст – отсъствия на учител, отсъствия на ученици, среда в паралелката, социалноикономически характеристики и т.н.

В резултат от него се очакват мерки за подобряване на резултатите чрез преосмисляне на училищните политики, свързани с планиране на избираемите и на факултативните учебни часове, отчитайки нуждите на учениците, а не нормативите на учителите, с предоставяне на обща и допълнителна подкрепа, в т.ч. допълнително обучение за наваксване на пропуските, с проследяване на движението на учениците по вертикала (от клас в клас) и хоризонтала (между училищата) с цел задържане и мотивация за напредък.

ЕКСПЕРТИТЕ В РУО

Сред основните фактори за осъществяване на системната промяна са и експертите в регионалните управления на образованието. Създаването на нова култура на креативност, иновативност и творчество в цялата система зависи в огромна степен от техния професионализъм, от тяхната мотивацията, всеотдайност, предприемчивост и от умението им да вземат решения.

Те са свързващото звено, призвано да преведе политиките и приоритетите на езика на методиката и да даде обратна връзка. От една страна, от тях се очаква да разясняват националните политики, да познават отлично нормативната уредба, да осъществяват подкрепа при прилагането ѝ, а от друга – да предоставят методическа помощ за реализиране на компетентностния подход, да подпомагат развитието на професионалните компетентности на педагозите чрез учене и опит, да стимулират и мотивират лично им самоусъвършенстване, да предлагат успешни решения на конкретни казуси, да са ежедневно в тревогите на родители...

Динамиката на образователната среда и фокуса върху резултатите неизбежно премества акцента в работата на експертите от регионалните управления върху **методическата подкрепа**, оставяйки на заден план формалния контрол.

Методическото подпомагане е непрекъснат процес на взаимодействие между учител и експерт, изграждане на доверие и сътрудничество и работа в екип. Отчитайки навлизането в професията на млади и предимно теоретично подготвени учители, от една страна, и присъствието в системата на опитни учители, с изграден набор от методи и подходи, които с усилие биха променили, от друга, от изключителна важност е периодичното провеждане на методически срещи за разясняване на разликите между традиционния и компетентностния подход, организирането на дискусии за промененото разбиране за целите на обучението, стимулирането на проектнобазираното и резултатноориентирано обучение и популяризиране на иновативни решения и творчески практики.

Предпоставки за успешната системна промяна са и информационните кампании и разговорите за аспектите на автономия на училището, за предоставената свобода на учителите да планират кога, какво и как да преподават, да избират методи, средства, подходи, да определят темпа на напредък, да предлагат промени, да организират урока в клас, в музея, на открито и т.н.

За пълноценното прилагане на компетентностния подход учителите се нуждаят от споделени добри практики, както и от информация за допълнителни ресурси и за различни образователни събития. Експертите в регионалните управления трудно биха се справили самостоятелно с такава задача, особено по учебните предмети, за които те нямат специализирана подготовка. Ефективно решение може да се търси в създаването на различни фокус-групи или методически съвети по учебни предмети. В тях могат да се включват учители от съответната област, учители с постижения в компетентностния подход от други области, преподаватели от висши училища, както и експерти от областта или от съседни области.

При това подкрепата може да е ефективна, ако е специфична – съобразно длъжността на педагогическия специалист, неговите потребности, ако осигурява активното му участие и ако стимулира рефлексия.

От умението и готовността на експерта да изслуша внимателно, да види проблема през очите на колегата си – учител и да го подкрепи в неговите креативни решения, зависи успехът на системната промяна. Както за работата на учителя може да се съди по степента, в която учениците придават смисъл на образованието, така и за работата на експертите може да се съди по смисъла, който учителите виждат в методическото подпомагане. Работата в диалог и сътрудничеството във всички етапи на съвместната им дейност могат да породят така необходимото доверие.

От ключово значение за успеха в прилагането на компетентностния подход на всички нива, е **тясното обвързване на методическата подкрепа с контролната дейност** на експертите, която да отчита преди всичко **цялостното представяне** на отделния учител.

За тази цел и при планиране, и при осъществяване на контрола от първостепенно значение е експертите да заявяват ясни очаквания за прилагане на резултатноориентирани подходи в обучението и да търсят и разпознават проявлението им в конкретен процес, контекст, задача, ситуация и др.

В хода на проверката следва да се намери отговор кое дава по-вярна представа за работата на учителя – формалното планиране на хартия (често взето наготово) или способността за динамични промени, без да се губят от поглед финалните резултати; точно пренесената тема в дневника, или умението на учителя да адаптира обучението към темпа на работа на класа и към възможностите на отделните ученици; наличието на оценка към писмената работа, или обосновката, отчитаща индивидуалния напредък на ученика и подкрепяща придобиването на ключови компетентности.

Преподавателската работа е близка на експертите в РУО не само защото в преобладаващата си част те са учители по професия, но и по призвание. Предполага се, че са експерти именно защото са били сред най-добрите учители. Затова с лекота могат да преценят как самите те биха организирали съответния учебен час, как биха подходили към темата, какви цели биха си поставили, какви резултати биха искали да постигнат и да намерят време да обсъдят идеите си с учителя и съответно да чуят неговите. Така учителите не биха се притеснявали да говорят за проблемите, които срещат в своята практика, биха приели с благодарност компетентната помощ на експерта и споделилите от него добри практики на други колеги учители.

При наблюдение на урока е важно да се отчита, че урочните цели освен да са конкретни, реалистични, гъвкави и адаптивни спрямо образователната среда, следва да се обуславят взаимно, така че изпълнението на една цел да подпомага изпълнението на другите цели, и да са постижими. Добре разписаният урок не е гаранция за успешен урок. За успешния урок говорят уменията на учениците, тяхната мотивация, превръщането на очакваните резултати, определени от учителя, в ясно формулирани очаквания и за тях. И тях трябва да отчита експертът.

Контролната дейност не приключва с наблюдението на урока. Най-отговорната работа започва отгук и тя е в обсъждането на вече проведения урок, в търсенето на обратна връзка за успехите, но и за трудностите, които среща учителят, в обсъждането на пътищата за решаването проблемите. И в този процес експертът трябва да е на висотата на своите колеги учители – да се произнася аргументирано, да оценява обективно, да препоръчва адекватно.